

КОРОТКА БІОГРАФІЯ ЗЕНОВІЯ КРАСІВСЬКОГО

Красівський Зеновій Михайлович народився 12 листопада 1929 року в с. Витвиця Долинського району Івано-Франківської області в багатодітній сім'ї (четверо братів і сестра). Уже в 15 років разом з братами долучився до національно-визвольної боротьби в лавах УПА.

Коли вивозили у 1947 році батьків, Зеновій втікає з поїзда і до 1949 року аж до арешту перебуває на нелегальному становищі у Львові. Його засудили до позбавлення волі на 5 років і довічне заслання. У 1953 році від терміну звільнили у зв'язку з амністією.

У 1957 році вступив до Львівського університету імені Івана Франка на заочне відділення української філології. До Львова Красівський привіз дві збірки поезій «На сполох» і «Литаври», з яких залишилися в пам'яті та в слідчих матеріалах тільки заголовки. За словами самого Красівського: «З 1964 року я в Українському Національному Фронті (УНФ). Програмні документи «Тактика УНФ», 16 чисел журналу «Воля і Батьківщина», збірка віршів «Месник», історичний роман «Байда», — ось, в основному мій багаж, з яким я попався до арешту. І за що мені дали 17 років (5 — в'язниці, 7 — таборів суворого режиму і 5 років заслання».

У 1972 році у Владимирській в'язниці за збірку віршів «Невольницькі плачі» та поему «Тріумф Сатани» на Красівського заводять нову справу і новий термін — утримання

у спеціальній психіатричній лікарні, спочатку в Смоленську (4 роки), а потім у Львові... У липні 1978 року його випустили з лікарні. А 1979 року З. Красівський стає членом Української Гельсінської групи. 12 березня 1980 року З. Красівського знову заарештовують і без суду виселяють у Сибір відбувати термін (5 років і 8 місяців) ще з 1967 року.

Провівши за ґратами більшу частину свого життя (26 років), З. Красівський у 1985 році повертається в Україну й активно включається у суспільне життя. Помер 20 вересня 1991 року в м. Моршин Львівської обл.

ЦИТАТНИК ІЗ ПОЕТИЧНИХ, ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРІВ, ВИСТУПІВ, ЛИСТІВ ЗЕНОВІЯ КРАСІВСЬКОГО

Так, я зазнав багато втрат. Але що це все значить проти того диявольського почуття людської гордості, яке я маю від пережитого!

Я плакав хіба в «Невольницьких плачах»!

Я боявся хіба що розминутися з честю!

Я ніколи нікому не свідчив!

Я за всі терміни не написав своїм ката ні однієї заяви!

Я завжди й донині був гордий з того, що я український націоналіст!

(Моршин, 1989 р.)

Затямте!

Ідея живе лиш тоді,

Як прагне людина за неї померти!

Коли її кровю освятять! Ідіть!

Я вам відчиняю ворота в безсмертя!

(Зб. «Невольницькі плачі»)

Прийми життя моє на жертівник свободи —

Нехай нас мало нині, одиниці.

Рокованих на смерть Ти наречи народом.

(Хай безіменні ми, як камінь, канем в воду).

Серця нам опромінь, перетвори на крицю!
(З вірша «Деклярація українського націоналіста»)

Віднині і довіку слава тим,
Хто сам в двобою переміг
І, замість під периною лягти,
На полі бою за свободу ліг.
(Н.п.)

Амінь, забракло людям молитов,
Розбита в друзки дошка порятунку.
Хіба досягнеш нині ситим шлунком,
Де воля, правда, істина, любов. (Н.пл.)
Страшно відсидіти вік у тюрмі,
Страшно на нарах тюремних померти.
Та стократ страшніше гібти в ярмі,
Рабом на колінах діждатися смерти. (Н.пл)

Апостоли! Нині історія вас
На подвиг величний і праведний кличе
І долю пригноблених кожному з нас
Як ношу кладе особисто на плечі. (Н.пл.)

— Прощай! Розійшлися дві долі у полі.
Я сперся душею на гострий багнет
Нового нестерпного дикого болю.
У мене на серці намерз ожелед.
(З вірша «Тюремне побачення»)

2 лютого 1986 року не стало дружини Олени. «Я перестав бачити кольорові сни», — лаконічно й тужно зізнався поет:

Молюсь. В скорботі спалюю свічки.

Тебе нема. Як страшно!

Як жорстоко!

Стою мов перст — безмежно самотній

І скакую, як ті свічки!

«І як важливо, не збільшувати дисгармонії свого оточення своїми акцентами, а вміти зняти своє напруження ... Як важливо вміти силою волі освітити темряву своєї душі в час депресій або розрядити нервову перенапруженість через осмислення того явища в собі. Як сказано: перетворимо себе в чистий посуд святого напою». *(Уривок з листа Красівського із заслання (Лугівське. 19.10.1982) до Айріс Акагоші (Нью-Йорк))*

«Дорога Айріс! Твої листи надзвичайно сонцесяйні, а Твої надії настільки райдужні, що я мимоволі усміхаюся, і стає погідно на душі. У такі хвилини просинається в мені давно приспане, і сверблять ті місця за плечима, де колись були крила. Однак дійсність у моїх літах представляється мені, як чорно-біла фотографія. Без зайвої пістрявості кольорів. Суворою, хоч все-таки прекрасною і величною. Думати треба про завтра, але важливіше сьогодні». *(З листа З.К. до А.А., 13.12.1982. Лугівське)*

«...Не думайте, що наш ворог партійний... Наш ворог — то є ворог історичний — росія! Червона, біла, зелена, — яка

хочете... І якщо ми цього не усвідомимо, не організуємося і не дамо відсіч — чуда не буде». (З виступу у Львові 30 грудня 1990 р.)

«Як засвідчує історія, український народ завжди глибший і далекоглядніший від тих обставин, у яких йому приходилося проливати свою кров. Ви можете мати різні погляди на розвиток теперішніх подій в Україні, але істина є одна: народ маніфестує свою волю до незалежності, виходить з синьо-жовтими прапорами і тризубом — а це і є символи незалежності». (З виступу З.К. у Лондоні 1990 року)

«...Треба жити так, як казав Ісус Христос: Кидай батька свого, кидай маму, кидай сім'ю, родину, роздай майно і йди за мною». Ми повинні кожний в собі відродитися, набратися снаги і працювати на самостійну Україну. Працювати, а не говорити про неї. Бо ми стекли словесами і виходимо на світ порожні» (З виступу З.К. 20. 07.1991 р. в Миколаєві)

Розділ 1

З БАТЬКІВСЬКОЇ ХАТИ — У НЕВІЛЬНИЧИЙ СВІТ: ЗЕНОВІЙ КРАСІВСЬКИЙ: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Національно-визвольний рух за відродження української державности у багатьох ракурсах пов'язаний з по-статтю Зеновія Красівського.

Повернувшись із большевицьких тюрем, Зеновій Кра-сівський активно включився в життєдайний культурний кровообіг суспільного життя. Хоча б такі факти: очолює Провід ОУН в Україні, організовує Всеукраїнське об'єднан-ня «Державна самостійність України», стає активним чле-ном Товариства політв'язнів і репресованих; він — ревний захисник Української Греко-Католицької Церкви, керів-ник Братства з питань будівництва Гошівського жіночо-го монастиря, палкий промовець на відкриттях стрілець-ких і партизанських могил, учасник тисячних походів під жовто-блакитними прапорами й Служб Божих за волю на Сході України.

Зеновій Красівський з найсумліннішою пунктуальні-стю підпільника виконував найрізноманітніші завдання. Дисципліна вояка-упівця навчила його виконувати свої зобов'язання негайно: тут же встати й робити. Включав-ся в роботу таку, яка йшла на користь загальній справі.

Палке патріотичне слово Зеновія Красівського до і після заслання було словом конкретного чину та словом активної пропагандивної дії

Євген Пронюк, голова Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих, згадує про Зеновія Красівського як про виняткову людину: «Незважаючи на поразку змагань ОУН-УПА, він залишився ідейно вірним до кінця. То був послідовний, незважаючи ні на що, непохитний борець. Мав високі вимоги до себе. Я бачив Зеновія щасливим (це дуже рідко бувало), коли показував друкарню в Стрию (з його допомогою вона запрацювала). Це був момент щасливої гордості. А потім ще раз, коли відвідували Музей Степана Бандери в селі, де батько Бандери був парохом». Стихія Зеновія Красівського — здійснення практичних справ. Він брав участь у роботі Всеукраїнського Конгресу українських політв'язнів у червні 1991 року в Києві. Його виступ сподобався тим, що він черпав до дна правди, якої торкався. Не захоплювався критикою, а завжди давав своє бачення та повертав людей у площину практичного діяння, підводив слухача до конструктивного рішення.

Невеликі помешкання у Львові, на Спокійній 13, а потім у Моршині на колишній вулиці Миру, були осередками інтенсивного духового життя. Тут почував себе, як удома, вже хворий Іван Світличний з дружиною. Тут збиралося Братство для будівництва Гошівського монастиря. Сюди приїжджали українці з-за кордону, яких у будь-яку пору дня і ночі пан Зеньо гостинно приймав і, не шкодуючи часу, допомагав їм у справах. Він об'їздив автом усю Україну. Інколи його друзі обурювалися тим, що він заван-

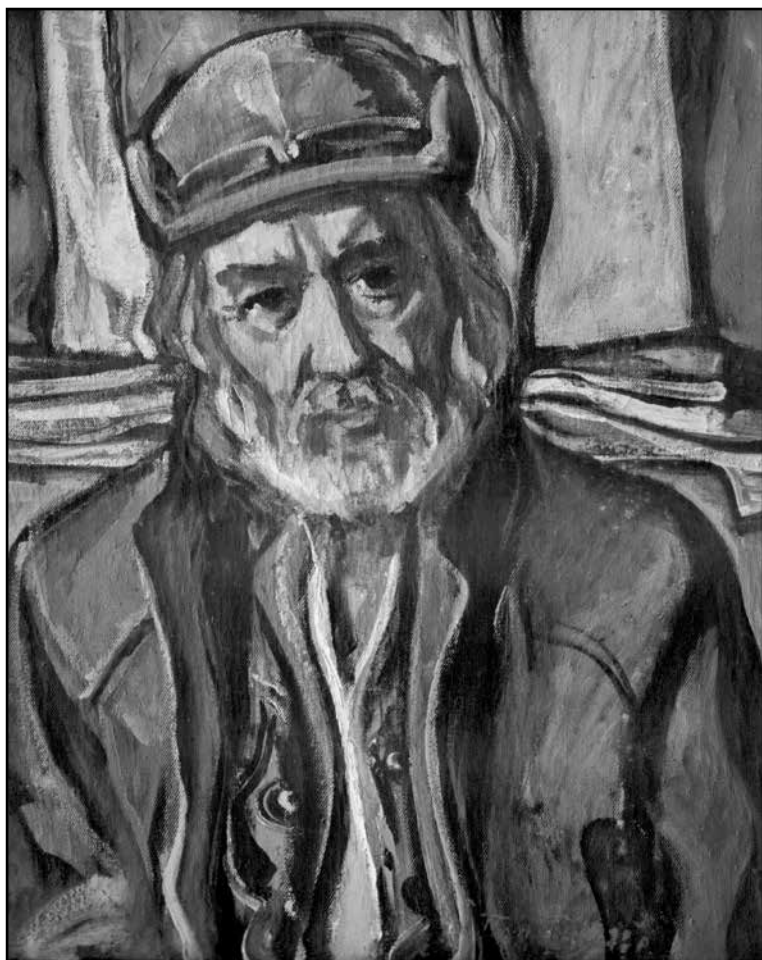
тажений другорядними справами. А Зеновій Красівський скрізь був не спостерігачем, а активним робітником, учасником подій. Кожен, хто навідувався до гостинного господаря, знаходив тут теплу усмішку, підбадьорливе слово, життєдайний духовий (та й не лише духовий) харч, невибагливий, але безвідмовний нічліг.

Красівський був живим містком між Україною і діаспорою, між Києвом і Львовом, між Львовом і Карпатами. Багатьох своїх друзів і знайомих, зокрема й мене, він увів у літературно-дисидентські кола.

Зеновій Красівський був людиною по-громадськи вразливою та активною. Для його особистости визначальним було те, що він мав високий суспільно-політичний ідеал, який формувався ще з дитинства. Про ті часи він згадував: «І не було куди дітися на рідній землі. Одних во-роги вбивали, інших кидали в тюрми, третіх ешелонами вивозили на сибіри на явну загибель...

У тому часі довелось і мені, незрілому літами, разом з братами піти в ніч, з якої, відчувалося, вороття не було. І ходили ми темними стежками, губилися під покровом таємности, від села до села, від кичери до кичери, і годував нас холод, і хоронила нас земля». Їх, молодих борців, приймали по хатах, не засвічуючи ліхтарень, за ними гналися, стріляли, вбивали, а трупи звозили до райцентрів і виставляли на глум по смітниках. І хто міг, той плакав, а решта, зціпивши зуби, мовчали й не признавались навіть до своїх синів, такий був страх великий і жорстокий.

«Так попав я під вибух, і вже не тямлю, як опинився дома», — згадує Красівський.

Опанас Заливаха. Портрет Зеновія Красівського, 1978

«І не було куди дітися на рідній землі!». Краще не скажеш про ті страшні большевицькі роки нищення українського народу.

Отже, якщо в Івана Світличного, за словами літературного критика І. Дзюби, «високий суспільно-політичний ідеал формувався на ґрунті віри в соціалізм і водночас розуміння глибокої невідповідності його нашій дійсності», то в Зеновія Красівського він формувався, починаючи з ранньої юності, в процесі конкретної боротьби проти окупантів за елементарні загальнолюдські права свого народу.

Народився Зеновій Красівський 12 листопада 1929 року в с. Витвиці Долинського району на Івано-Франківщині. Вже у ранній юності разом з братами стає учасником національно-визвольної боротьби за волю рідного народу. В лютому 1945 року гине його брат Євстахій, а Зеновія в тяжкому стані доставляють додому. У березні того ж року заарештовують і засуджують на 20 років каторги брата Ярослава, у квітні — Мирослава, а згодом вивозять на заслання батька, матір і п'ятирічну сестричку Марійку.

Майно конфісковують. Усім їм тоді пощастило втекти, і вони шукали притулку по чужих селах. Але Зеновія ловлять і, протримавши кілька місяців під арештом, випускають «за відсутністю слідчих матеріалів».

«Ще як у грудні 1943 року, — згадував пізніше Зеновій Красівський, — батько і мати зняли зі стіни образ і поблагословили тоді нас чотирьох братів, своїх синів, на священну боротьбу за волю України, так до сьогоднішнього дня я не ступив кроку вбік».

У 1946 році Зеновій закінчує 10 класів і одержує атестат зрілості. Того ж року, склавши екзамени, стає студентом

Львівського політехнічного інституту, але замість учитися, потрапляє за ґрати. Та доля ще раз зглянулася над ним: за браком вини його випускають на волю. Але в 1947 році разом з батьком, мамою і сестрою Зеновія вивозять на виселення вдруге. Та юнак утікає.

Перебуває на нелегальному становищі у Львові. В березні 1949 року — знову арешт. Цього разу його заочно засуджують на п'ять років позбавлення волі та довічне заслання.

У 1953 році Зеновій Красівський потрапляє під амністію, і його виселяють етапом до Караганди на шахтарські роботи. Працюючи на шахті, потерпів під час аварії та став інвалідом другої групи.

У 1956 році вступив до Львівського університету на заочне відділення української філології та закінчує його в 1962 році. Між тим він працює в бібліографічному відділі Львівської наукової бібліотеки. Збирає матеріали до покажчика мемуарної літератури про Україну, завершує бібліографічний покажчик до «Записок Наукового Товариства ім. Шевченка».

З 1964 року Зеновій Красівський в Українському Національному Фронті (УНФ). Він складає програмні документи цієї організації, зокрема «Тактику УНФ», і працює співредактором нелегального журналу «Воля і Батьківщина».

У першому числі журналу опубліковано вимоги УНФ, а в другому йшлося про тактику. У кількох числах журналу були поезії Зеновія, шість закладок з копіювальним папером. Два примірники залишали для себе, а десять, роздавали активістам. На час арешту активу вийшло 16 чисел журналу. Випуск 14 за 1966 рік аж у 1982 році

подолав залізну заслону, а два інших випуски були конфісковані у 1973 році під час невдалої спроби вивезти їх з СРСР.

Одним зі способів поширення журналу та іншої літератури був такий: тексти запаковували у плястикові мішки й пускали вниз річкою, а тоді спостерігали, як хтось підбирав ці речі з води.

Крім цієї літератури, група уклала відкриті листи до режимних органів. Навесні 1966 року до 23 з'їзду КПРС вислано «Меморандум УНФ», де поставлено мінімальні вимоги культурно-національного характеру: оборона рідної мови, вимога повернути українців з неволі, рівноправність народів СРСР, реабілітація жертв сталінсько-більшевицького терору. Восени 1966 року УНФ поширив роз'яснювальну летючку та вислав листа до Шелеста з приводу пресової конференції з участю колишнього члена ОУН Степана Джугала.

У журналі «Воля і Батьківщина» обговорювалося, який державний устрій підходив би для Української Самостійної Держави. Вказувалося, що вибирати його має український народ шляхом референдуму чи іншим способом.

Мережа УНФ розширилася досить далеко від Івано-Франківщини. Число журналу «Воля і Батьківщина», з якого розпочалося слідство, КДБ знайшлося аж у Донецькій області. Історія репресій проти УНФ починається арештом донецького шахтаря Миколи Качура (8 липня 1966 року).

У листопаді 1967 року в Івано-Франківську виїзна сесія Верховного Суду УРСР судила основну «п'ятірку»: Квецька, Дяка, Красівського, Лесіва, Кулинина. Найвищий термін

покарання отримав Квецько — 5 років тюрми та 10 років табору суворого режиму, Лесів — 6 років табору суворого режиму, Красівський — 5 років тюрми та 7 років табору суворого режиму та 5 років заслання. Дяк одержав такий самий вирок, що і Красівський, але в ув'язненні захворів і в 1976 р. помер. Були засуджені й інші члени УНФ: Василь Кулинин, Григорій Прокопович, Іван Губка, Мирон Мелень, Микола Качур, Семен Корольчак, Остап Пастух.

Активно діючи в УНФ, Зеновій Красівський водночас займається літературною діяльністю. З-під його пера виходять роман «Байда» і збірка віршів «Месник».

Ще раніше він привіз до Львова дві збірки поезій «На сполох» і «Литаври», з яких залишилися в пам'яті та в слідчих матеріялах тільки заголовки.

Проти Красівського порушено нову справу в 1972 році, коли вже видно було кінець його тюремного ув'язнення. У Владимирській в'язниці за збірку віршів «Невольницькі плачі» та поему «Тріюмф Сатани» на нього заводять справу за ст. 70 ч. 2 УПК РСФСР. Психіатрична експертиза в Москві визнала його психічно хворим і постановила утримувати його в спеціальній психіатричній лікарні. У такій лікарні в Смоленську він відбув 4 роки. У 1976 році за рішенням виїзної комісії з інституту ім. Сербського та постановою суду йому полегшили режим і перевезли до Львівської психлікарні. У Львові та Бережниці Зеновій Красівський пробув ще два роки.

З властивим йому гумором Зеновій Красівський розповідав, як його привели до інституту Снежневського у Москві на консилиум. Там практикували «перевиховання» інакомислячих «психушками».

«Завели мене у велику залу, — згадував п. Зеновій. —

За величезним столом возсідали академіки, світила, си-
вочолі виконавці постанов КДБ.

— Садітесь, розкажіть о себе, что вас беспокоіт?

— А можна вам прочитати вірша?

— Пожалуйста, прочтіте.

І я прочитав їм свого вірша «Пересторога»:

По черепах, кістках на п'єдестал,

Закуті в злість, брехню і догму,

Ви йшли. Прийшли, та часу шквал

На вас роздер червону тогу.

— Головешки науковців захиталися... Головний цієї комісії заявив, що «больной Красівський імеет все харак-
терние прізнакі сумашествія. Уведіте его, всьо ясно».

Бунтівничий вираз цих поетичних рядків, зрозумі-
ло, налякав академіків головної кагебістської психушки.
А оскільки Зеновій Красівський не мислив себе «поза про-
цесом боротьби за елементарні загальнолюдські права
українського народу», то його поезія чітко виражала наці-
ональну ідею. Власне, так складалося його життя, що та ж
ідея ставала чином поета. Свій чіткий і однозначний вибір
він виклав у вірші «Деклярація націоналіста»:

Прийми мое життя на жертівник свободи!

Нехай нас мало нині, одиниці!

Рокованих на смерть Ти наречи народом!

Хай наша кров, страждання наші, жертви

Нащадкам нашим стануть заповітом!

Візьми мене! Дозволь за тебе вмерти!

У липні 1978 р. Зеновія Красівського випускають на
волю, а в 1979 р. він стає членом Української Гельсінської
Групи. Цей крок він пояснює так: «Вважаю цей громад-
сько-політичний напрям правильним і вірю, що в його

рядях ми найоптимальніше зможемо реалізувати себе і наблизитися до наших ідеалів».

Членство в УГГ майже автоматично вело до арешту, і ті, хто вступив до неї влітку і восени 1979 року «виглядають справжніми камікадзе». Більшість нових членів УГГ щойно вийшли з ув'язнення (С. Шабатура, М. Горбаль, Я. Лесів, І. Сокульський, Ю. Литвин, З. Красівський), а І. Сенник, В. Чорновіл ще знаходились на засланні.

Перебуваючи на волі, Зеновій Красівський жив у чужій комірчині, «з ласки людей», бо до власної хати його не впустили. Але боротьби не припиняв. Був твердо переконаний, що права народу ніхто ніколи не підносив нікому на тарілці. «Той стан, у якому перебуває народ, є наслідком обставин і потенцій його духа», — вважав Зеновій.

12 березня 1980 року Красівського знову заарештовують і без суду відсилають на Сибір для відбуття присудженого терміну (5 років і 8 місяців) ще з 1967 року.

Провівши за ґратами більшу частину свого життя, Зеновій Красівський повернувся 1985 року в Україну.

У лютому 1986 року трагічно загинула його дружина Олена Антонів-Красівська. Після цього йому залишалося жити лише кілька років, і цей час Зеновій Красівський використав з максимальною користю для української справи.

«Я зазнав немало втрат. І в особистому житті, і на політичних перехрестях. Мене арештовували в 49-му, 58-му, 67-му, 80-му. Я відбував у критках, у дурдомах, у таборах. Я сидів по карцерах, по бурах. Був на засланні. Якщо позбирати все до купи, то назбирається 26 років. Половина людського піку.

Так, я зазнав багато втрат. Але що це все значить проти того диявольського почуття людської гордості, яке я маю від пережитого.

Я плакав хіба в «Невольницьких плачах». Я боявся хіба, щоб не розминутися з честю! Я ніколи нікому не свідчив! Я за всі терміни не написав своїм катам ні однієї заяви! Я завжди і по сьогодні був гордий з того, що я український націоналіст! І так мені, Боже, допоможи! Амінь!».

Ці карбовані серцем рядки Зеновія Красівського — найвищий злет і вияв саможертвості в ім'я великої ідеї. Він не знав вагань, сумнівів, страху в боротьбі за втілення свого найвищого ідеалу в образі самостійної соборної Української держави.

«І біль душі сльозою з крові кане...»

На хвилі українського національного відродження Зеновій Красівський увійшов у наше життя передусім як узагальнений і гранично політизований образ мученика і протестанта» здебільшого відокремлено від його поезії. Гірко, що на рідній землі й дотепер мало хто знає його як талановитого і мужнього поета. У зверненні «До читача» Зеновій Красівський пише: «Своїм способом життя я стверджував філософію героїчного ентузіазму. У поезії це все конкретизувалось і конденсувалося. Мое розуміння Добра і Зла, Правди і Кривди, Радощів і Печалей, політичної наснаги певної категорії людей і народу матеріалізувалось у слові. Постійна боротьба за збереження свого національного, політичного, просто людського «я» вимагала гранично чіткого розмежування і стала домінантою мого поетичного вираження».

Уся його дотюремна і післятюремна творчість набула в контексті доби гострого політичного забарвлення. І, щоб дослідити систему поглядів його творчої діяльності в категоріях політичних, а також естетики й моралі, ми будемо посылатись на листи самого Красівського та листи до нього його друзів і знайомих, на висловлювання інших людей. А найбільше — на його поезію і публіцистичні статті.

На письменницькому Пленумі 1992 року в Києві літературний критик Іван Дзюба сказав: «Належне місце в нашій літературі посіла так звана «табірна поезія», яку краще було б охарактеризувати як поезію духовного опору, а фактично вона була поезією істинного духовного життя — В. Стус, З. Красівський, І. Світличний, М. Руденко, М. Самійленко, М. Горбаль, С. Сапеляк, В. Боровий, О. Різників та інші».

Останнім часом розпочалося більш широке ознайомлення читача з раніше забороненою і прихованою у кагебістських архівах поезією. Архіви відкриваються. Книги, хоча й помалу, видаються. Уже повернуто деякі примірники журналу «Воля і Батьківщина», що були забрані кагебістами.

Отже, хто хоче зрозуміти поета, мусить ознайомитися з його творчістю.

1969 року Лук'яненко, Гориня і Красівського посадили до малесенької 9 камери на 2 корпусі Володимирської тюрми. На площі 1.8 на 2.25 метрів стояли три ліжка, тумбочка і катаринка. Левко Лук'яненко згадує: «Красівський мав горизонтальний бльокнот, в якому писав слова англійські, німецькі і ще якісь — вивчав мови. А незабаром показав свої вірші. Доволі добрі. Мені сподобались... Ховали вірші